

7. Акусок (Корень) А. М. Теоретичні засади формування змісту загальнопедагогічної підготовки майбутнього вчителя: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / – К. – 2009 – 202с.

У статті в результаті аналізу принципів відбору змісту освіти конкретизовані основні з них для формування змісту професійно-педагогічної підготовки: принцип відповідності змісту вимогам суспільства, розвитку науки, культури і особистості; принципи системності, модульності, варіативності, практикозорієнтованості, індивідуалізації, професійної спрямованості. Зазначається, що обґрунтування принципів формування змісту професійно-педагогічної підготовки майбутнього педагога має відбуватися в контексті сучасного соціально-економічного розвитку країни в цілому і національної системи педагогічної освіти зокрема; засвоєння педагогічного досвіду та багаторівневого змісту професійної педагогічної освіти.

Ключові слова: професійно-педагогічна підготовка, зміст освіти, принципи формування змісту освіти, принципи формування змісту професійно-педагогічної підготовки.

Корень А. Конкретизация принципа формирования содержания профессионально-педагогической подготовки будущих учителей в качестве научной проблемы.

В статье в результате анализа принципов отбора содержания образования, конкретизированы основные из них: принцип соответствия содержания требованиям общества, развития науки, культуры и личности; принципы системности, модульности, вариативности, практикоориентированности, индивидуализации, профессиональной направленности. Отмечается, что обоснование принципов формирования содержания профессионально-педагогической подготовки будущего педагога должно происходить в контексте современного социально-экономического развития страны в целом и национальной системы педагогического образования в частности; усвоения педагогического опыта и многоуровневого содержания профессионального педагогического образования.

Ключевые слова: профессионально-педагогическая подготовка, содержание образования, принципы формирования содержания образования, принципы формирования содержания профессионально-педагогической подготовки.

Koren A. Specification the principles of forming the vocational-pedagogical training content for future teachers like the scientific problem.

The article is a result of conceptual and functional analysis the principles of selection the educational content, the specific content of the basic principles of vocational teacher training: the principle of matching the content requirements of society, the development of science, culture and identity; principles of consistency, modularity, variability, individualization, professional orientation. It is reported that the study of the principles forming the content of vocational and educational training of future teachers should be in the context of the current socio-economic development in the general and the national system of teacher training education in particular; assimilation of teaching experience and professional multi content of teacher education.

Key words: vocational and educational training, the content of education, principles of formation of educational content, principles forming the content of vocational and educational training.

УДК 37.015.3:614.8

Кулалаєва Н.В.

УМОВИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ДО БЕЗПЕЧНОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ВИХОВАНЦІВ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ

Постановка проблеми. Серед причин виникнення небезпечних ситуацій на виробництві основне місце посідає організаційна складова, до якої належать: порушення трудової та виробничої дисципліни; невиконання вимог інструкцій з охорони праці; незастосування засобів індивідуального захисту. Все частіше причиною травм стає також стресовий стан [7, с. 126]. Жодна галузь виробництва не може вважатися цілком безпечною, тому питання забезпечення безпеки професійної діяльності майбутніх кваліфікованих робітників є особливо актуальним. До того ж формування готовності до безпечної самореалізації вихованців закладів освіти цілком пов'язано з прищепленням їм якостей особистості безпечного типу поведінки. Численні соціально-психологічні дослі-

дження показали, що на сьогодні найбільш часто зустрічаються суб'єкти з рисами особистості небезпечного типу поведінки. Для них характерним є свідомий чи несвідомий прояв агресії. Вона шкодує їх здоров'ю, створює небезпечні для індивіда ситуації, завдає збитків і суспільству, і природному середовищу, порушуючи екологічну рівновагу і енергетичний баланс. Переваження подібних особистостей в суспільстві провокує безпрецедентне зростання різного роду загроз для соціуму. Це відбувається через потік агресивних дій, які взаємно продукуються людьми, та невміння діяти у небезпечній ситуації. Окрім браку вмінь та навичок останнє підсилюється виникненням страху, що змушує суб'єкта приймати неадекватні рішення і діяти відповідно. Особа, навчена правильно діяти в ситуаціях, здатних викликати страх, в змозі адаптуватися, пересилити його, ефективніше діяти в екстремальній ситуації і при цьому здатна надати допомогу іншим. Під час професійної діяльності виникають різні обставини, які можуть бути як буденними, так і спровокованими надзвичайними ситуаціями (НС), як правило, тимчасовими, дії працівника при цьому вимагають великої напруги сили волі. Непідготовлений фахівець часто потрапляє у складне становище, його поведінку важко передбачити. Він несвідомо провокує загрози у відношенні до себе, інших робітників суб'єктів господарювання (СГ) та середовища перебування. Крім того, виниклі наслідки часто пов'язані з втратою дієздатного населення і нераціональним природокористуванням. Результатом чого є демографічна та екологічна кризи. Взагалі подальше існування суспільства можливе лише за умов дотримання принципу вищого пріоритету життя людини, за яким безпека професійної діяльності повинна забезпечуватися превентивним запобіганням та завчасним усуненням будь-яких небезпек безпосередньо персоналом СГ, що потребує його відповідної підготовки в освітніх закладах.

Аналіз досліджень і публікацій. Загальною метою формування безпечної особистості є виховання у людини певних навичок і вмінь, які дозволятимуть їй будувати свою поведінку так, щоб знижувався рівень небезпек, які виходять від людини, а також відбувалася їхня профілактика в середовищі перебування. Наявність та рівень якостей, властивих особистості безпечного типу значною мірою залежить від спадкових здібностей, виховання і освіти, але певне місце посідають і умови її існування в соціумі. Для цивілізованого соціуму характерні усвідомлено створені цінності і норми соціальної поведінки. На основі аналізу базових цінностей людства педагогічною наукою було сформульовано концепцію формування безпечної особистості, здатної брати участь у зниженні ризику нещастя. Питання формування особистості безпечного типу поведінки у науково-методичних дослідженнях розробляються в різних аспектах науковцями, серед яких Л. О. Михайлов, М. В. Гордієнко, В. П. Соломин, Л. І. Шершнев, П. В. Станкевич, Л. В. Байбородова, Е. М. Ребко, В. М. Мошкін, Н. О. Лизь, В. О. Михайлюк, О. І. Запорожець, О. П. Шароватова та інші.

Багато науковців під особистістю безпечного типу поведінки розуміють людину, яка безпечна для себе, оточуючих та середовища існування, готова до попередження та подолання небезпечних ситуацій, а якщо є необхідність – до захисту себе, соціуму та довкілля від зовнішніх загроз [4, с. 50].

На думку Л. О. Михайлова, вихідними положеннями, що визначають зміст особистості безпечного типу, є можливості та здатності людини задовольняти потреби у самореалізації, самовизначенні, самоствердженні, самостійності та самооцінці, що й складає ядро особистості [3, с. 103].

Метою статті є визначення умов, які сприятимуть формуванню у вихованців закладів освіти готовності до безпечної самореалізації, тобто прищеплення їм рис, притаманних особистості безпечного типу поведінки.

Виклад основного матеріалу. Виходячи з вимог, що встановлюються до людини середовищем проживання (природою, суспільством, технікою), основними рисами особистості безпечного типу можна вважати:

- організаторські здібності в особистій та колективній безпечній діяльності;
- спроможність до безпечної комунікації з оточенням;
- дбайливе ставлення до навколишнього світу;
- обізнаність у галузі забезпечення безпечної життєдіяльності;
- наявність правових та фізичних навичок захисту людей та довкілля у НС;
- вміння передбачати наслідки як професійної так і суспільної діяльності, для запобігання

НС.

Таким чином, поняття «особистість безпечного типу» визначає здатність певної особи до безпечної самореалізації в житті за умов опанування культурою безпеки, накопиченою людством. Ця здатність базується на певних мотиваційних настановах [2, с. 165], вольових якостях особисто-

сті, підґрунтям яких є її емоційна та інтелектуальна сфери. Крім того, умовою безпечної поведінки виступає компетентність вихованця у питаннях забезпечення професійної, політичної, правової, соціальної, моральної, фізичної та іншої захищеності людини. Оскільки, за словами В. А. Радкевич, «такі види професійної компетентності, як технологічна, естетична, етична, енергоефективна, економічна, екологічна, правова тощо виявляються у сформованих у майбутніх кваліфікованих робітників навичках професійного спілкування, культури праці, екологічної й правової свідомості, естетичних почуттів, ідеалів, смаків, сприймання тощо» [5, с. 68].

Безперечно, основою формування особистості безпечного типу є освіта, як сукупність виховання, навчання та розвитку особистості. Культурна спадщина не відтворюється сама по собі, а вимагає свідомого добору, освоєння та трансляцію, головним чином, у рамках системи освіти, котра повинна бути безперервною і включати наступні обов'язкові складові: дошкільну, шкільну та професійну. Причому слід повніше насичувати їх питаннями, що пов'язані з культурою безпеки професійної діяльності. Джерела небезпеки, як правило, носять комбінований характер. Тому в сучасних умовах вихованців необхідно забезпечити комплексом захисних якостей для реалізації безпечної професійної діяльності. Він повинен складатися з:

- мотивації до придбання та трансляції знань і навичок поведінки особистості в різних ситуаціях;

- бажання мати екологічний світогляд;

- спроможності до впевнених дій в умовах аварій, катастроф та стихійних лих, адекватного реагування і поведінки в умовах соціальних конфліктів.

Діяльність за визначеним комплексом якостей особистості безпечного типу має системний, міждисциплінарний та міжвідомчий характер.

Головна мета педагогічної діяльності викладача як носія культури безпеки професійної діяльності – формування та розвиток у вихованців рис особистості безпечного типу поведінки [6, с. 49]. Щоб домогтися успіху в цьому напрямку, а також вміти прогнозувати його результати, педагог повинен чітко уявляти, чого він прагне. Безпечна поведінка фахівця будь-якого профілю передбачає наявність чотирьох основних компонентів: передбачення небезпеки, уникнення її впливу, подолання небезпеки та створення ресурсів безпеки. Формуючи їхній зміст, викладач передає знання, створює умови для формування у вихованців навичок і вмінь безпечної професійної діяльності.

Передбачення небезпеки охоплює: знання властивостей небезпек, які оточують людину та впливають на неї, адекватну оцінку ситуації (вид небезпеки, характер і наслідки її розвитку); передбачення небезпеки від середовища перебування (природного, техногенного, соціального) і, крім того, небезпеки від власного «я» (собі, життєвому середовищу, іншим людям); планомірне навчання і підготовку вихованців до безпечної професійної діяльності.

Щоб уникнути впливу небезпеки, людина повинна розуміти природу виникнення, характер розвитку НС, усвідомлювати реальні можливості їх подолання, вміти правильно оцінити ситуацію і раціонально розподілити свої сили. Викладач зобов'язаний формувати у вихованців впевненість у тому, що вони навіть у разі неможливості уникнути впливу небезпеки здатні подолати її вплив, якщо будуть вести себе адекватно складності небезпечної ситуації (на СГ, в соціумі, на воді, при пожежі тощо), знати і застосовувати способи захисту (завчасного укриття від небезпеки, захисту під час її дії, а також усунення наслідків); володіти навичками само- і взаємодопомоги (при пораненні, при опіках, при ураженні струмом тощо). Для цього необхідно мобілізувати мотиваційні настанови, емоції, волю, інтелект, особистісну і діяльнісну орієнтацію вихованців.

Особистості безпечного типу притаманні певні психофізіологічні характеристики. Головною з них є адекватна, безпечна для оточуючих діяльність її мозку. Вплив небезпеки на суб'єкта визначається дією психофізіологічних факторів. По-перше, безумовно-рефлекторного, який проявляється в тому, що деякі подразники (темрява, поява почуття страху, іноді неусвідомленого незнання, як діяти в ситуації тощо) є своєрідними сигналами, на які психіка реагує станом переляку або паніки різного ступеня. З адаптацією до такого роду дій безумовні рефлекси слабшають, емоції страху гальмуються, а потім повністю зникають. По-друге, умовно-рефлекторний фактор діє, коли індивід має негативний досвід, внаслідок чого у нього створився умовний рефлекс на ті елементи ситуації, що самі по собі безпечні, але раніше супроводжували дії реальної небезпеки. Якщо страх раніше був пов'язаний з тим чи іншим елементом дійсної небезпеки, то він може викликати практично будь-яким фактором. Носій культури безпечної діяльності повинен використовувати у своїй практиці процес гальмування даного рефлексу у вихованця, створювати компенсаторні педагогічні умови для виключення його впливу. І на останок, дія інтелектуального механізму ви-

являється в тому, що почуття страху може бути наслідком уявного відтворення небезпеки, уяви небезпечної ситуації, спогади про пережиті загрози тощо. Раптовість виникнення ситуації, дефіцит інформації, втома, перевтома – всі ці фактори збільшують рівень небезпечної поведінки людини. Для викладача важливо враховувати те, що робота мозку взагалі, в тому числі його психічна активність, має рефлексорний характер. Якості особистості безпечного типу, що характеризують стан вихованця у кризових або екстремальних ситуаціях, в процесі взаємодії з навколишнім середовищем, спілкування з іншими людьми тощо, обумовлені відповідними нейрофізіологічними процесами і властивостями його нервової системи, що забезпечує безпечну діяльність даного індивіда. Відмітними особливостями особистості безпечного типу є психологічна стійкість і психологічна готовність до дій у різних життєвих ситуаціях, які гарантують безпечну діяльність [1, с. 245]. Психологічна стійкість передбачає наявність стійких корпоративно-колективістських мотивів поведінки; знання загроз і небезпек, середовище існування їхніх фізичних основ; усвідомлення реакцій людської психіки на несподівані небезпечні ситуації. Для того, щоб індивід був психологічно готовий адекватно поводитися у НС, він повинен крім специфічних особистісних якостей (зібраність, швидкість реакції тощо) володіти певними знаннями та вміннями.

Особистості безпечного типу притаманні також певні соціальні риси, до яких належать:

- раціональна та гуманістична активність особи в суспільстві;
- вміння застосовувати безпечні способи самореалізації під час взаємодії з середовищем перебування та інфраструктурою СГ і колективу, вступаючи в суспільно-правові відносини;
- вміння гармонійно спілкуватися з іншими людьми;
- постійне підвищенням рівня свого інтелектуального, емоційного і фізичного розвитку.

Зокрема це відбивається у виконанні професійних обов'язків, в умінні будувати взаємини з колегами та керівниками у реальній практичній професійній діяльності.

Виховна робота з формування безпечної поведінки здійснюється в двох напрямках:

- надання допомоги вихованцям у подоланні зовнішніх труднощів (аварії, хвороба, нещастя, стихійне лихо тощо);
- формування таких особистісних якостей, як шляхетність, чесність, доброта, щедрість тощо.

Висновки. Оскільки прищеплення культурних норм і соціальних цінностей найбільш ефективно відбувається під час становлення молоді (у юнацькому віці), треба зосередити педагогічні зусилля на організації та здійсненні навчання юнаків і дівчат саме в цьому напрямку. Під особливою увагою повинні перебувати питання вдосконалення навчально-виховного процесу, поліпшення навчально-методичної та матеріальної бази освітніх закладів.

Отже, формування готовності до безпечної самореалізації вихованців закладів освіти потребує прищеплення та розвинення в них рис особистості безпечного типу, до яких належать відповідні мотиви поведінки, цільові настанови і способи діяльності. Наведене складає змістовну частину комплексного впливу викладачів освітніх закладів – носіїв культури безпеки на своїх вихованців з метою забезпечення готовності останніх до безпечної самореалізації у професійній діяльності.

Література:

1. Кулалаєва Н. В. Виховна складова педагогіки безпеки [Текст]: Монографія / Н. В. Кулалаєва, О. А. Мармазинський, В. О. Михайлюк. – Миколаїв. Видавництво Ірини Гудим, 2013. – 353с.
2. Кулалаєва Н. В. Роль высшего учебного заведения в формировании мотивации студентов к безопасному поведению [Електронний ресурс] / Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie „Nové trendy vo vyučovaní spoločensko-vedných predmetov v školách zameraných na bezpečnosť“. Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika, Liptovský Mikuláš. Slovensko. – 2013, 318 s. Formát: elektronický, ISBN: 978-80-8040-476-5 (Elektronický zborník príspevkov – CD nosič). – С. 165-173.
3. Михайлов Л. А. Психолого-педагогические подходы к формированию качеств личности безопасного типа [Електронний ресурс] / Л. А. Михайлов, У. З. Ахмадуллин, Е. С. Васильев // Вестник ВЭГУ. – 2008. – № 1. – С. 103-107. Режим доступа: www.work.vegu.ru/vegu/.../Михайлов.pdf
4. Неверов В. Н. Формирование личности безопасного типа поведения при обучении ОБЖ: психолого-педагогический аспект [Електронний ресурс] / В. Н. Неверов, А. М. Деркач // Молодой ученый. – 2014. – №5.1. – С. 50-53. Режим доступа: www.moluch.ru/archive/64/10313/
5. Педагогічна і психологічна науки в Україні: зб. наук. праць: в 5 т. – Т. 4: Професійна освіта і освіта дорослих. – К.: Педагогічна думка, 2012. – 512 с.

6. Педагогика безопасности: наука и образование [Текст]: материалы Всероссийской научной конференции с международным участием, Екатеринбург, 12 декабря 2011 г.: в 2 ч. / сост. и общ. ред. В. В. Гафнера; ФГБОУ ВПО «Урал. гос. пед. ун-т». – Екатеринбург, 2012. – Ч. 1. – 212 с.
7. Таірова Т. М. Методологічні засади моніторингу виробничого травматизму. [Електронне видання] Монографія. Т. М. Таірова. – К.: «Основа». 2014. – 201 с. Режим доступу: http://www.zerkalov.kiev.ua/sites/default/files/tairova_t_m._metodologichni_zasadi..._monografiya.pdf

У статті йдеться про необхідність врахування особливостей поведінки вихованців навчальних закладів під час формування в них рис особистості безпечного типу. Подано їхню типологію, що складається з мотивів поведінки, цільових настанов та способів діяльності. Наведено перелік умов, необхідних для виховання у молоді готовності до безпечної самореалізації в сучасному житті. Підкреслено, що відмітними якостями особистості безпечного типу є психологічні стійкість і готовність до дій у різних ситуаціях, які гарантують безпечну професійну діяльність.

Ключові слова: культура, особистість безпечного типу, типологія, мотиви, настанови, способи діяльності, самореалізація.

Кулалаева Н. Условия формирования готовности к безопасной самореализации воспитанников учених заведений.

В статье говорится о необходимости учета особенностей поведения воспитанников учебных заведений при формировании у них черт личности безопасного типа. Предоставлена их типология, состоящая из мотивов поведения, целевых установок и способов деятельности. Приведен перечень условий, необходимых для воспитания у молодежи готовности к безопасной самореализации в современной жизни. Особое внимание уделяется тому, что отличительными качествами личности безопасного типа являются психологические устойчивость и готовность к действиям в различных ситуациях, которые гарантируют безопасную профессиональную деятельность.

Ключевые слова: культура, личность безопасного типа, типология, мотивы, установки, способы деятельности, самореализация.

Kulalaieva N. Conditions of readiness formation to safe self-fulfillment of educatees of education establishments.

The article deals with the need to consider the special features of the educatees' behaviour under the formation of the traits of the personality of safety type in them. The typology which consists of the behaviour motives, objectives and activity methods is given. The list of conditions which is necessary to educate the young people to be ready for the safe self-fulfillment in modern life is presented. A special attention is paid to the fact that the psychological stability and readiness to act in different situations which guarantee the safe professional activity are the distinctive qualities of the personality of the safety type.

Key words: culture, personality of safety type, typology, motives, objectives, activity methods, self-fulfillment.

УДК 377

Пятничук Т.В.

**ДИФЕРЕНЦІЙОВАНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОПОРЯДЖУВАЛЬНИКІВ БУДІВЕЛЬНИХ
У НАВЧАЛЬНО-ВИРОБНИЧОМУ ПРОЦЕСІ ПТНЗ**

Актуальність дослідження. Диференціація навчання у психолого-педагогічній літературі розглядається як спосіб індивідуалізації навчальної діяльності учнів, що сприяє всебічному розвитку особистості кожного, створенню умов для задоволення їхніх інтересів, потреб. Індивідуальний підхід трактується як педагогічний принцип для врахування індивідуальних особливостей кожного учасника навчального процесу. В процесі індивідуалізації навчання виявляється різниця в розвитку учнів, формуються різні групи учнів і на цій основі формуються і вдосконалюються знання, вміння, навички, розвивається інтерес до професії, навчальна мотивація і пізнавальні інтереси, забезпечується збереження і розвиток індивідуальності учня. Водночас проблема диференційовано-